

Nr 6.

Ankom till riksdagens kansli den 29 februari 1924 kl. 3 em.

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen m. m. jämte fyra i ämnet väckta motioner.

Till konstitutionsutskottets handläggning hava båda kamrarna hänvisat en av Kungl. Maj:t till riksdagen avlåten proposition, nr 19, däri Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen antaga följande förslag till

a) **Lag**
om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen.

Härigenom förordnas, att 71 § i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen skall i nedan angivna delar erhålla följande ändrade lydelse:

Väljare — — — — rum.

Hindret — — — — stadgas.

Den rätt nu är sagd tillkommer:

- 1) den som utövar militärtjänst;
- 2) den som utövar sjömansyrket eller såsom deltagare för egen eller annans räkning i fiske i öppen sjö eller i annan egenskap tillhör besättning eller annan personal å fartyg;
- 3) den som tillhör personalen vid svensk beskickning eller svenskt konsulat;
- 4) den som tillhör personalen vid statens järnvägar eller vid enskilt järnvägsföretag eller vid postverket, tullverket eller lots- eller fyrväsendet.

Rätt att, efter vad ovan sägs, avgiva valsedel genom försändelse omedelbart till Konungens befallningshavande tillkommer jämväl äkta maka till den som tillhör personalen vid svensk beskickning eller svenskt konsulat, där vid tiden för försändelsens anordnande kan tagas för visst, att hinder för hennes personliga inställelse vid valförrättningen möter på grund därav, att hon är bosatt å makens tjänsteort.

b)

L a g

om ändrad lydelse av § 1 i lagen den 30 juni 1920 (nr 392) om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid vissa kommunala val samt om behandling av valsedelsförsändelse.

Härigenom förordnas, att § 1 i lagen den 30 juni 1920 om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid vissa kommunala val samt om behandling av valsedelsförsändelse skall i nedan angivna delar erhålla följande ändrade lydelse:

Vid — — — — rum.

Hindret — — — — stadgas.

Den rätt nu är sagd tillkommer:

1:o) den som utövar militärtjänst;

2:o) den som utövar sjömansyrket elelr såsom deltagare för egen eller annans räkning i fiske i öppen sjö eller i annan egenskap tillhör besättning eller annan personal å fartyg;

3:o) den som tillhör personalen vid svensk beskickning eller svenskt konsulat;

4:o) den som tillhör personalen vid statens järnvägar eller vid enskilt järnvägsföretag eller vid postverket, tullverket eller lots- eller fyrväsendet.

Rätt att, efter vad ovan sägs, utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel genom försändelse tillkommer jämväl äkta maka till den som tillhör personalen vid svensk beskickning eller svenskt konsulat, där vid tiden för försändelsens anordnande kan tagas för visst, att hinder för hennes personliga inställelse vid valförrättningen möter på grund därav, att hon är bosatt å makens tjänsteort.

Beträffmanode tiveringeng för dessa förslag får utskottet hänvisa till propositionen bifogade utdrag av protokollet över justitiedepartementsärenden den 12 januari 1924.

I samband med nämnda proposition har utskottet till behandling förehaft *dels* en inom andra kammaren väckt motion, nr 132, av herr *Kimmanson*, i vilken motion hemställts, »att riksdagen för sin del måtte besluta att 71 § i lagen om val till riksdagen skall erhålla följande ändrade lydelse:

71 §.

Väljare, som — — — — då valet äger rum.

Hindret skall — — — — stadgas.

Den rätt nu är sagd tillkommer:

1) den — — — — militärtjänst;

2) den — — — — fartyg;

3) den — — — — fyrväsendet;

4) den, som är i statens tjänst anställd och styrker, att han på grund av sin tjänst är hindrad att personligen inställa sig vid valförrättningen.»

dels och tre i anledning av ifrågavarande proposition väckta motioner, nämligen:

a) en av herr *Knutsson m. fl.* i andra kammaren väckt motion, nr 336, däri motionärerna hemställt, »att riksdagen, i samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 19 och med bifall till denna i övrigt, måtte för sin del besluta sådan ändring av 71 § i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen att nämnda § i nedan angivna delar erhåller följande ändrade lydelse:

Väljare — — — — — rum.

Hindret — — — — — stadgas.

Den rätt som nu är sagd tillkommer:

- 1) den — — — — — militärtjänst;
- 2) den — — — — — fartyg;
- 3) den som tillhör personalen vid svensk beskickning eller svenskt konsulat
- 4) den som tillhör personalen vid statens järnvägar eller vid enskilt järnvägsföretag eller vid postverket, telegrafverket, tullverket eller lots- eller fyrväsendet.

Rätt — — — — — tjänsteort.»

b) en av herr *Knutsson m. fl.* i andra kammaren väckt motion, nr 337, däri motionärerna hemställt, »att riksdagen, i samband med behandlingen av Kungl. Maj:ts proposition nr 19 och med bifall till denna i övrigt, måtte för sin del besluta sådan ändring av § 1 i lagen den 30 juni 1920 om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid vissa kommunala val samt om behandling av valsedelsförsändelse, att nämnda § i nedan angivna delar erhåller följande ändrade lydelse:

Väljare — — — — — rum.

Hindret — — — — — stadgas.

Den rätt som nu är sagd tillkommer:

- 1) den — — — — — militärtjänst;
- 2) den — — — — — fartyg;
- 3) den som tillhör personalen vid svensk beskickning eller svenskt konsulat;
- 4) den som tillhör personalen vid statens järnvägar eller vid enskilt järnvägsföretag eller vid postverket, telegrafverket, tullverket eller lots- eller fyrväsendet.

Rätt — — — — — tjänsteort.»

c) en av herr *Kinnanson* i andra kammaren väckt motion, nr 346, däri motionären hemställt, »att riksdagen ville antaga dels följande

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen.

Härigenom förordnas, att 71 § i lagen den 26 november 1920 om val till riksdagen skall i nedan angivna delar erhålla följande ändrade lydelse:

Väljare — — — — rum.

Hindret — — — — stadgas.

Den rätt nu är sagd tillkommer:

- 1) den som är i statens tjänst anställd;
- 2) den som utövar sjömansyrket eller såsom deltagare för egen eller annans räkning i fiske i öppen sjö eller i annan egenskap tillhör besättning eller annan personal å fartyg;
- 3) den som tillhör personalen vid enskilt järnvägsföretag.

Rätt att, efter vad ovan sägs, avgiva valsedel genom försändelse omedelbart till Konungens befallningshavande tillkommer jämväl äkta maka till den som tillhör personalen vid svensk beskickning eller svenskt konsulat, där vid tiden för försändelsens anordnande kan tagas för visst, att hinder för hennes personliga inställelse vid valförrättningen möter på grund därav, att hon är bosatt å makens tjänsteort.

dels ock följande

Förslag

till

Lag

om ändrad lydelse av § 1 i lagen den 30 juni 1920 (nr 392) om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid vissa kommunala val samt om behandling av valsedelförsändelser.

Härigenom förordnas, att § 1 i lagen den 30 juni 1920 om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid vissa kommunala val samt om behandling av valsedelförsändelse skall i nedan angivna delar erhålla följande ändrade lydelse:

Vid — — — — rum.

Hindret — — — — stadgas.

Den rätt nu är sagd tillkommer:

- 1:o) den som är i statens tjänst anställd;
- 2:o) den som utövar sjömansyrket eller såsom deltagare för egen eller annans räkning i fiske i öppen sjö eller i annan egenskap tillhör besättning eller annan personal å fartyg;
- 3:o) den som tillhör personalen vid enskilt järnvägsföretag.

Rätt att, efter vad ovan sägs, utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel genom försändelse tillkommer jämväl äkta maka till den som tillhör personalen vid svensk beskickning eller svenskt konsulat, där vid tiden för försändelsens anordnande kan tagas för visst, att hinder för hennes personliga inställelse vid valförrättningen möter på grund därav, att hon är bosatt å makens tjänsteort.»

Beträffande de till stöd för dessa yrkanden förebragta motiveringarna får utskottet hänvisa till motionerna.

Genom ändring i vallagen, som beslöts vid 1919 års riksdag, infördes rätt för vissa väljare att utan personlig inställelse delta i val till riksdagens andra kammare. Det grundläggande stadgandet i ämnet, som återfinnes i 71 § vallagen, är av följande lydelse:

»Väljare, som tillhör någon av nedanstående yrkes- eller tjänstegrupper, må, i den ordning i 72—74 §§ föreskrives, avgiva valsedel genom försändelse omedelbart till Konungens befallningshavande; dock att sådan rätt ej må utövas i annat fall än då, enligt vad vid tiden för försändelsens anordnande kan tagas för visst, hinder för väljarens personliga inställelse vid valförrättningen möter på grund därav, att yrkets eller tjänstens utövning betingar hans vistande utom valdistriktet den dag, då valet äger rum.

Hindret skall styrkas på sätt i 74 § stadgas.

Den rätt nu är sagd tillkommer:

- 1) den som utövar militärtjänst;
- 2) den som utövar sjömansyrket eller såsom deltagare för egen eller annans räkning i fiske i öppen sjö eller i annan egenskap tillhör besättning eller annan personal å fartyg;
- 3) den som tillhör personalen vid statens järnvägar eller vid enskilt järnvägsföretag eller vid postverket, tullverket eller lots- eller fyrväsendet.»

Genom lag om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid vissa kommunala val samt om behandling av valsedelsförsändelse den 30 juni 1920 blevo enahanda regler gällande vid val av kommunalfullmäktige, stadsfullmäktige och landstingsmän samt (jämlikt hänvisning i 4 § vallagen) vid val av elektorer till riksdagens första kammare.

Kungl. Maj:ts nu förevarande proposition åsyftar en mindre utökning av de yrkesgrupper, med avseende å vilka genom nu berörda lagstiftning möjlighet öppnats att genom insändande av valsedel delta i politiska och kommunala val. Med anledning av en framställning från Sveriges minister i Paris, som genom en den 20 november 1922 dagtecknad ämbetsskrivelse förordats av dåvarande ministern för utrikesärendena, hemställes nämligen, att sådan rätt, varom nu är fråga, jämväl må, under de förutsättningar som gälla beträffande de yrkesgrupper nuvarande lagstiftning avser, tillkomma »den som tillhör personalen vid svensk beskickning eller svenskt konsulat». Vidare föreslås, att rätt att avgiva valsedel genom försändelse skall tillkomma jämväl äkta maka till den som tillhör personalen vid svensk beskickning eller svenskt konsulat, där vid tiden för försändelsens anordnande kan tagas för visst, att hinder för hennes personliga inställelse vid valförrättningen möter på grund därav, att hon är bosatt å makens tjänsteort.

Detta förslag innebär ingen principiell nyhet. Då den nu gällande ordningen 1919 infördes vid de politiska valen, utgick man från den grundsatsen, att den rätt, varom fråga är, endast skulle kunna utövas på grund av att yrkes- eller tjänsteutövning regelmässigt medförde vistande utom valdistriktet. För lagstiftningens närmare utformning låg den tanken till grund, att rätten till valsedelsförsändelse endast borde tillkomma »vissa grupper, om vilka det gäller att för dithörande personer yrkes- eller tjänsteutöv-

ningen plägar utgöra ett alldeles bestämt och oöverkomligt hinder att infinna sig vid valförrättningen». Det betonades därvid från riksdagens sida, att lagstiftningen måste få karaktären av en försökslagstiftning, och i den till Kungl. Maj:t i ämnet avlätna skrivelsen betonades, att riksdagen icke förväntade att den uppräknig av yrkes- och tjänstegrupper, som i § 71 vallagen gjorts, täckte alla de fall, där visst fog för medgivande av röstning utan personlig inställelse kunde anses förefinnas. Det kan enligt utskottets mening ej bestridas, att personalen vid beskickningar och konsulat utgör en yrkesgrupp av just den beskaffethet, som sålunda avsetts. I tillerkännandet av rätt till röstning utan personlig inställelse åt denna grupp ser utskottet således endast ett fullföljande av de principer, på vilka den nu gällande lagstiftningen byggts. Utskottet är även ense med departementschefen därom, att den rätt, varom nu är fråga, jämväl bör tillkomma de diplomatiska och konsulära tjänstemännens hustrur.

De i motionerna i andra kammaren nr 336 och 337 framlagda förslagen om rätt för personal vid telegrafverket till avgivande av valsedel genom försändelse avse såtillvida en åtgärd inom ramen för nu gällande principer, att sådan rätt endast yrkas för medlemmar av en viss tjänstegrupp, inom vilken regelmässigt hinder för rösträttens utövning uppgives förekomma. Utskottet finner det emellertid ej tillräckligt utrett, att beträffande den personal, som med motionen närmast åsyftats — nämligen telegrafverkets linjearbetare — ett verkligt behov av nu angiven art kan anses föreligga. Vad motionärerna därom anfört, synes utskottet i varje fall ej utgöra tillräcklig grund för en lagstiftning i ämnet. Det torde böra erinras, att författaren till den utredning, som låg till grund för 1919 års lagändring, efter ingående prövning av just nämnda yrkesgrupps förhållanden fann sig icke böra föreslå någon rätt till valsedelsförsändelse för densamma. Han stödde sig härvid på ett yttrande av telegrafstyrelsen, varav framgick, att för det stora flertalet av den vid linjedistriktet anställda personalen verkligt hinder för personlig inställelse ej kunde sägas föreligga.

Över det förslag till ändring i § 71 vallagen, som av herr Kinmanson framlagts i motionen nr 132, torde utskottet icke hava anledning att yttra sig, då motionären i sin senare, med anledning av Kungl. Maj:ts proposition, väckta motion, nr 346, föreslagit en annan formulering av nämnda stadgande. I sistberörda motion föreslås medgivande av rätt till valsedelsförsändelse åt en viss kategori av väljare, nämligen statens tjänstemän, oavsett om det förhinder, som i varje särskilt fall skulle medföra rätt till sådan röstning, är av rent tillfällig natur eller på ett mera regelmässigt sätt förknippat med tjänsten.

Utskottet anser sig med anledning härav böra erinra, att nu gällande bestämmelser grundats på förutsättningen av hinder, som regelmässigt härröra av visst yrke eller tjänst. Att, på sätt herr Kinmanson föreslagit, i strid med den princip, som sålunda låg till grund för 1919 års lagstiftning, öppna möjlighet till röstning utan personlig inställelse för vittomfattande kategorier av väljare utan fasthållande av nämnda förutsättning kan utskottet ej

tillstyrka. Det finnes åtskilliga andra fall — av lika stor betydelse som det av motionären berörda — i vilka oöverkomliga hinder för personlig inställelse möta. Sålunda bör erinras om de hinder, som kunna uppstå genom enskild tjänst, genom sjukdom och ålderdom o. s. v. Det synes ej billigtvis kunna ifrågakomma att medgiva rätt till valsedelsförsändelse på grund av varje tillfälligt förfall med anledning av statstjänst utan att samtidigt hänsyn tages till de förfallogrunder, som sålunda på andra områden kunna vara av betydelse. Vill man tillgodose det önskemål, åt vilket herr Kinmanson i sin motion givit uttryck, synes det icke kunna ske annorledes än i samband med en omläggning av lagstiftningen i den riktning, att varje slag av verkligt förfall komme att medföra rätt till röstning utan personlig inställelse. Under förarbetena till nu gällande lagbestämmelser blevo emellertid bärande skäl anförda mot en på sådan princip uppbyggd lagstiftning; särskilt framhöllos vanskligheterna vid såväl den närmare utformningen av begreppet laga förfall som även bedömandet av och bevisningen om de särskilda fallen. Då utskottet sålunda icke anser anledning föreligga att förorda en principiell ändring av de grunder, som fastställdes 1919, finner utskottet motionen icke böra till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Utskottet får alltså hemställa,

1:o) att

a) det i Kungl. Maj:ts proposition nr 19 framlagda förslaget till lag om ändrad lydelse av 71 § i lagen den 26 november 1920 (nr 796) om val till riksdagen, och

b) det i samma proposition framlagda förslaget till lag om ändrad lydelse av § 1 i lagen den 30 juni 1920 (nr 392) om rätt för vissa väljare att utan inställelse inför valförrättare avgiva valsedel vid vissa kommunala val samt om behandling av valsedelsförsändelse

mätte av riksdagen bifallas, samt

2:o) att

a) motionen II: 132,

b) motionen II: 336,

c) motionen II: 337 och

d) motionen II: 346

icke mätte till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 29 februari 1924.

På konstitutionsutskottets vägnar:

VIKTOR LARSSON.

Närvarande: Herrar LARSSON i Västerås, VON GEIJER, STRÖMBERG, THULIN, REUTERSKIÖLD*, G. W. HANSSON, DAHL, LYBERG*, STENDAHL*, E. B. ANDERSSON*, JOHAN BERGMAN, SÄVSTRÖM*, JANSSON i Edsbäcken*, ENGBERG*, STARBÄCK*, VENNERSTRÖM*, K. A. WESTMAN, GUSTAFSON i Kasenberg, SEHLIN* och FAST.

* Ej närvarande vid utlåtandets justering.

Reservationer:

1) av herr *Reuterskiöld*, som anfört:

»Kungl. Maj:ts proposition innebär en fullständig nyhet, i det att däri omförmälda personal hittills icke haft möjlighet att utöva politisk rösträtt, vare sig före eller efter de senaste större rösträttsreformerna. Själva *principfrågan*, huruvida det kan vara lämpligt och riktigt, att rösträtt utövas av dem, som icke leva med inom landet och därför icke heller i regel — för undantagen torde lagstiftning ej tarvas — kunna helt eller ens i huvudsak följa utvecklingen, parti- och personskiftningarna hemma i kommun och rike, utan tvärtom måste bliva ett utomstående element med rätt så blandade in- och utländska intressen och synpunkter, den principfrågan har regeringspropositionen icke på något sätt berört. Inom utskottet åter har frågan visserligen debatterats, men det synes mig, som hade utskottet allt för litet beaktat dess principiella betydelse och för mycket skattat åt de ideellt och praktiskt i och för sig fullt berättigade och berömvärda, men rösträttspolitiskt obefogade strävandena att binda utlandssvenskarna närmare samman med hemlandet. Såvida man inte anser, att ämbets- och tjänstemän och deras hustrur böra rösträttspolitiskt behandlas förmånligare än andra svenska medborgare, blir den ofrånkomliga följd, att de svenska medborgare, som genom sitt arbete och sin förvärvsverksamhet måste vistas utomlands, lika väl som fiskare och sjömän, borde redan på grund härav erhålla rätt till valsedelsförsändelse. För min del kan jag omöjligen godtaga eller gilla en sådan uppfattning, utan fasthåller att för rösträtts utövning reellt hemvist inom landet bör förbliva en ovillkorlig förutsättning. Diplomatiska och konsulära personer hava ju blott formellt hemvist inom riket, då de skola skrivas i S:t Nicolai församling i Stockholm, med vilken de icke på något sätt eljest hava något samband.

Härtill kommer emellertid, att den utvidgning av rätten till valsedelförsändelser, som förslaget innebär, ingalunda ens är en konsekvens av gällande lagstiftning. Denna avser att bereda röstutövningsmöjlighet åt vissa grupper av medborgare, som regelmässigt eljest vore hindrade att rösta. Men den verkliga och bärande grunden härtill är icke de individers intresse, vilka tillhöra gruppen, utan, såsom i den utredning, varpå förslaget byggts, också framhållits, samhällets intresse att *de sociala skikt*, som dessa grupper representera, skola komma med vid valen. Huruvida denna grund erkänts

eller ej under de riksdagsförhandlingar, som föregingo lagstiftningen i fråga, är alldeles likgiltigt, eftersom lagen måste tolkas och förklaras ur sig själv och ej ur de mer eller mindre klara meningar, som utskott eller olika talare vid avgörandet må hava framlagt. Att våra diplomatiska och konsulära befattningshavare av alla grader skulle utgöra något särskilt »socialt skikt» av vårt folk, måste på det bestämdaste bestridas. Och i så fall kvarstår som grund för deras nu ifrågasatta rätt till valedelförsändelse endast det faktum, att de *såsom befattningshavare i statens tjänst* äro nödsakade att vistas utom S:t Nicolai församling i Stockholm. Skulle därför dessa personer på denna grund erhålla sagda rätt, så *blir konsekvensen härav just det, som utskottet så bestämt avvisar, nämligen det i hr Kinmansons motion framställda yrkandet.*

För min del finner jag riktigtast, att Sveriges diplomatiska och konsulära befattningshavare helt avhålla sig från deltagande i det inrepolitiska livet och att de i kommunala ting rent av sakna reella förutsättningar för deltagande, då deras medlemskap av Stockholms kommun är uteslutande formellt. Ej heller finner jag det rimligt att tilldela ämbets- och tjänstemän någon som helst förmån i rösträttsavseende framför andra medborgare — snarare borde förhållandet vara tvärtom. Under dessa omständigheter måste jag i det nu föreliggande förslaget se en allvarlig fara för utvecklingens snedvridande i en icke önskvärd riktning, och det bör därför tagas i övervägande, på vad sätt denna må kunna motverkas.

En väg vore att helt avskaffa valedelförsändelserna och endast medgiva äkta makar att på sätt nu gäller utan personlig inställelse rösta. Måhända är det för mycket begärt, att riksdagen redan nu, så kort efter det densamma på eget ansvar infört gällande ordning, skulle vara villig att erkänna dess felaktighet. Det ges i så fall även en annan väg, nämligen den att hos Kungl. Maj:t begära förslag om rätt till valedelförsändelse åt *alla, som visa laga förfall* för personlig inställelse, en väg, som ingalunda är så oframkomlig som inom utskottet gjorts gällande. För min del har jag därför yrkat, att utskottet, med avstyrkande av förslaget, skulle hemställa om utredning i sist antydda riktning».

2) av herr Engberg.